

Mac & iPhone för synskadade

Artikelförfattaren Carl Öström berättar här hur han och andra med nedsatt syn arbetar med Apples prylar. Här testar vi också Apples inbyggda hjälp och tredjepartsprogram.

Carl Öström | carl@ostrom.se

Jag ser dåligt och brukar kalla mig för blindstyre. En morgon för drygt 13 år sedan vaknade jag en morgon och kunde inte ens läsa rubrikerna i tidningen. Ögonläkaren konstaterade inflammation på synnerven och skickade mig vidare till neurologen. Efter ett antal herre jösses-doser kortison och några månaders sjukskrivning var läget bättre, men jag såg fortfarande betydligt sämre än innan. Jag hängde på gärdsgården för att få behålla körkortet.

Hur klarar man att skriva?

Mitt yrke var då, som nu, att skriva. Datorn var mitt självklara arbetsredskap. Skriver gör jag i ordbehandlaren men jag behöver också göra research via webben och kommunicera via e-post. Hur skulle jag kunna fortsätta?

Med ett förflutet som forskare i användargränssnitt hade jag naturligtvis valt att arbeta med Mac, alltsedan min första SE i slutet av 80-talet. Men när jag fick synproblem använde jag en Mac 630, med en 17-tums AV-skärm. Jag behövde kunna göra innehållet på skärmen större och fick gå på upptäcktsfärd bland systeminställningarna.

Större text

Vad som stod till buds då var att ändra upplösningen under Skärminställningar. Lägre upplösning gav större text. Dessutom kunde jag förstora texten i ordbehandlaren, mitt huvudsakliga skrivredskap. Jag kollade dess-

utom ett par tredjepartsprogram som kunde zooma på skärmen, men tyckte att de var för krångliga.

I dag finns betydligt fler möjligheter, inbyggda i OS X. Om du tittar under Systeminställningar > Hjälpmedel hittar du i dag en hel radda.

Under rubriken Bildskärm kan du invertera färger. Då byts alla färger ut, svart blir vitt och vice versa. Övriga byten är svåra att förklara, prova! Under Bildskärm kan du också ersätta alla färger med en gråskala, öka kontrasten och göra markören större.

Om du ser dåligt är Zoom ett viktigt hjälpmedel som ger möjlighet att zooma in texten på skärmen med god kvalitet. Funktionen kan styras via tangentbordet eller med gester på en styrplatta. Tidigare fanns det tredjepartsprogram som hade samma funktion men de är knappast nödvändiga i dag.

VoiceOver

För den som ser riktigt dåligt kan VoiceOver vara ett fantastiskt hjälpmedel. På svenska kanske det skulle kallas "Berättaren", enkelt uttryckt läser den upp text som visas på skärmen. Allt, eller den text du väljer. Hjälpmedlet innehåller också flera andra funktioner. Exempelvis kan du få

en sammanfattning av en webbsida, med rubriker med mera, för att sedan kunna gå in i intressanta delar. Uppläsningen sker inte bara på svenska utan på en lång rad språk. Användaren kan också välja bland olika medföljande röster, vi svenskar får hålla till godo med två, en manlig och en kvinnlig. Kvaliteten på uppläsningen är imponerande, glöm alla föreställningar om maskinröster.

Röststyrning

Det går att ladda ner och aktivera röster i olika språk från Apple, se Systeminställningar > Hjälpmedel > VoiceOver > VoiceOver-verktyg > Tal. Det går också att lägga till röster från tredjepartsleverantör, se Infovox Ivox på nästa sida.

Växlingen mellan olika språk sker inte automatiskt, utan med kommandon. Undantaget är då webbsidor är korrekt språktaggade.

VoiceOver kan styras med tangentbord eller med gester. Men antalet styrkommandon och funktioner är så stort att det blir en ordentlig inlärningströskel och kräver träning innan funktionerna kan utnyttjas fullt ut.

På syncentralen i Stockholm finns elva personer med specialkompetens för it-hjälpmåte, sju datapedagoger och två tekniker. På bilden ser vi Urban Eriksson, datateamets chef och Joakim Nömmell, datapedagog.

En nackdel är att VoiceOver inte kan användas med alla program. Exempelvis stöder inte Microsofts Office-paket hjälpmedlet. Kanske en anledning att byta till OpenOffice, som fungerar med VoiceOver. Dock fungerar alla program som levereras med datorn. På Apples webbplats finns

en lista (<http://www.apple.com/se/accessibility/voiceover/applications.html>) på de program som fungerar med hjälpmedlet.

Om du är nyfiken finns en introduktionskurs bland systeminställningarna, välj Hjälpmedel, sedan VoiceOver. Klicka sedan på Starta VoiceOver-träning.

DE HJÄLPER SYNSKADADE MED DATORN

Om du ser tillräckligt dåligt kan du få remiss till en syncentral. Där kan du få hjälp med anpassning av din omgivning, träning och inte minst olika hjälpmedel. I dag är mobiltelefon, surfplatta och dator viktiga verktyg för de flesta, det gäller naturligtvis även synskadade.

Därför har syncentralerna personal med speciell kompetens för sådana hjälpmedel. I Stockholm finns de samlade i ett speciellt datateam med elva personer varav sju är datapedagoger och två datatekniker. Verksamheten drivs på Långbro och Sabbatsberg.

– Hos oss kan de synskadade få hjälp med individuellt anpassade datorlösningar, support för hjälpmedel och utbildning, säger Urban Eriksson, datateamets chef. Men det gäller bara den dator du använder på fritiden, arbetsplatsen är ett fall för Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan.

Själva datorn får var och en betala själv, däremot kan du få hjälp att välja rätt dator för dina behov. Hittills har de flesta valt Windows-maskiner, beroende på att det länge funnits bra hjälpmedel, men i dag väljer allt fler Mac. På

mobiltelefonsidan dominerar iPhone starkt, vilket beror på inbyggda hjälpmedel som VoiceOver.

– I iPhone fungerar alla hjälpmedel med de flesta program. I Macen är det ännu inte så, säger Joakim Nömmell, datapedagog. Jag själv, som är blind, älskar min iPhone och använder den hela tiden – till allt från e-post till resebokning.

Joakim Nömmell driver bland annat en aktiv blogg (nomell.se) som till stor del handlar om it och hjälpmedel och postar inlägg från sin iPhone.

Syncentralen på Långbro har fem utbildningssalar med datorer och hjälpmedel, på Sabbatsberg finns en. Men ännu är bara ett fåtal av datorerna Macar.

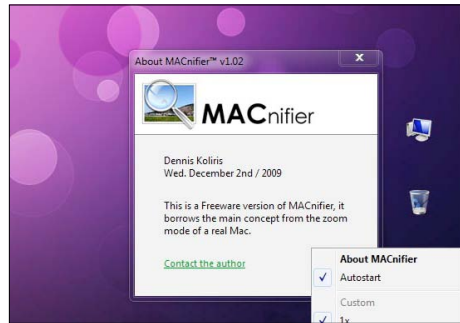
– Det beror på att de flesta fortfarande väljer Windows.

I den världen finns hjälpmedel som stöds av fler program, även om hjälpmedlen är dyrare. Windows motsvarighet till VoiceOver, JAWS, kan programmeras på ett bättre sätt. Men JAWS kostar närmare 100 dollar, berättar Hinni Hreinsson, datapedagog.

Tredjepartsprogram

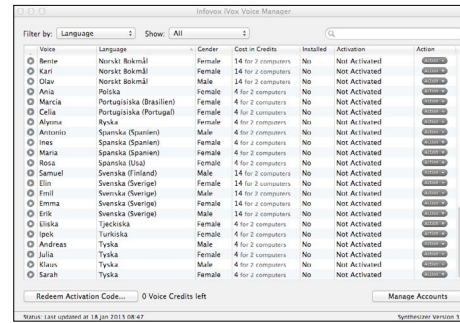
Tredjepartsprogrammen för synsvaga Mac-användare är få. För Windows finns det många. Det beror framför allt på att så många funktioner redan finns inbyggda i OS X. Men det finns några få som är värda att nämnas.

Macnifier

Fungerar som ett förstoringsglas. Du kan förstora en del av det som finns på skärmen i ett separat fönster. Nyttigt när man inte vill ta till Zoom, som förstör hela skärmen. Programmet är dessutom gratis men fungerar i skrivandets stund ännu inte under Mountain Lion, däremot ska det fungera med Lion.

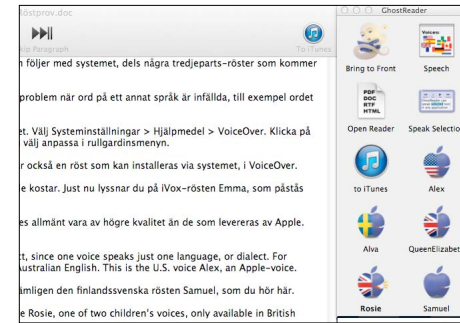
<http://mw24.se/20y>

Infovox Ivox

Har ett stort urval av röster på 26 språk, däribland fyra svenska och en finlandssvensk. Dessutom finns två engelska barnröster, en "hiphop-röst" och en imitation, Queen Elisabeth. Extrarösterna kostar, enligt ett system med "voice credits". En "credit" kostar € 5, men man får mängdrabatt. En "vanlig" röst, för användning på två datorer, kostar fyra "credits". Men en skandinavisk röst kostar av någon anledning mer än tre gånger så mycket, 14 "credits". Du kan lyssna på några röstprov här (länk till Röstprov alla.mp3), både Apple- och Ivox-röster.

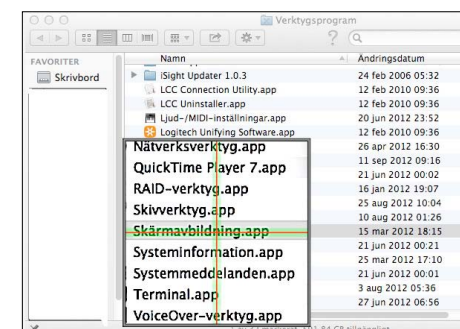
<http://mw24.se/1uw>

GhostReader

Har bara en uppläsningfunktion, på enklaste sätt. Programmet fungerar för text i de flesta program, även Office-paketet, men den text som ska läsas upp måste först markeras. Texten öppnas i ett speciellt fönster, men programmet klarar att läsa upp filer i olika format, till exempel pdf-, rtf- och Word-filer och uppläsningen kan sparas som ljudfiler i olika format. GhostReader kostar € 39,95 vid köp på nätet, då ingår fyra Ivox "voice credits". Med 20 "voice credits" kostar licensen € 89,95.

<http://mw24.se/20z>

MagniLink Imax

Är en kombination av en förstöringsfunktion och ovan nämnda GhostReader. Ett förstöringsglas, runt eller fyrkantigt och av valbar storlek, följer pekaren, som ersätts av ett hårkors. Förstoringen kan också visas i övre delen av en horisontellt delad skärm, eller på den ena av två skärmar. Olika färgscheman kan användas för förstoringen.

Jag tycker att den delade skärmvarianten är förvirrande, åtminstone till en början. Den övre delen av skärmen visas inte utan täcks av förstoringen, men går att se i förstöringsrutan om pekaren flyttas dit. Dessutom har man helt plötsligt två pekare, en i förstöringsrutan och en i den oförstörade delen av skärmen. Men flyttar man fokus till övre delen av originalskärmen, som täcks av förstoringen, finns båda pekarna i förstöringsrutan.

Programmet är dyrt, kostar 4 875 kronor från den svenska återförsäljaren.

<http://mw24.se/211>

VisioVoice

En kombination av förstörings- och uppläsningfunktion. Programmet använder en egen röstgenerator, men precis som för VoiceOver fungerar inte den automatiska uppläsningen i alla program. Exempelvis inte i Firefox eller Office-paketet, däremot i de flesta Apple-program, som Safari.

När programmet startas får man två extra-fönster på skärmen, ett förstöringsfönster för bild och ett för text. Bildfönstret visar en förstoring av området kring pekaren (som ersätts med en ring med hårkors), i textfönstret visas den text som ska läsas upp.

Färgschema för förstoringen, storlek och förstöringsgrad för de båda extra fönstren samt pekarens utseende går att förändra. Det går också att göra textfönstret mer eller mindre genomskinligt. Mitt intryck är att VisioVoice är det mest fullfjädrade av hjälpprogrammen från tredje part.

Programmet kostar strax över 2 000 kronor på nätet, då ingår 20 "voice credits" för Ivox.

<http://mw24.se/210>

Pinpoint

Är ett litet program som lägger en ring runt markören så att det blir lättare att se var den finns. Det finns många olika ringar, mönster och färger att välja på. Kanske också något för presentationer på storskärm, jag vet inte hur många presentationer jag genomlidit utan att kunna se vad presentatören pekat på! Programmet fungerar ännu inte under Mountain Lion, men ska däremot fungera med Lion.

Mer att lära

Under resans gång har jag uppgraderat både dator och skärm flera gånger. I dag kör jag en MacBook Pro med en ansluten 27-tumsskär. Men jag använder inte systemets hjälpmedel. Det räcker med att sänka upplösningen till 720p och öka förstoringen i ordbehandlare och webbläsare.

När jag talat med olika experter inser jag att jag skulle kunna använda fler av systemets hjälpmedel och de många möjligheterna i min iPhone.

<http://mw24.se/212>

Han försöker driva på Apple

Peter S. Abrahams är it-analytiker vid det oberoende analysföretaget Bloor Research i London och kanske en av de ledande med inriktning mot tillgänglighet och användbarhet i datorsystem för funktionshindrade.

Han har tillbringat hela sitt yrkesverksamma liv i databranschen, först hos IBM under många år, men sedan närmare tio år som analytiker hos Bloor. Mötet med funktionshindrade bland familj och vänner fick honom att fundera över hur datorsystem kan användas

för att hjälpa dem och hur systemen kan bli mer tillgängliga. Det ändrade också tidigt hans inriktning hos Bloor.

– Användbarhet och tillgänglighet måste ses på flera plan. Det gäller design av maskinvaran, system- och programvara samt tillgänglighet på internet.

Tydliga knappar

Som exempel på designfrågor nämner han anti-reflexbehandling av skärmar och på/av-knappen. Reflexer kan försvåra för många synskadade och om knappen ligger i nivå med

chassit, som på flera Mac-modeller, kan den vara svår att hitta med fingrarna.

Överst på önskelistan står en röststyrning som kan kontrollera allt i datorn

Hjälpmiddel för funktionshindrade kan vara inbyggda i systemet, och där har filosofin hos Apple och Microsoft hittills skilt sig åt. Apple bygger in många funktioner, medan Microsoft har förlitat sig på API:er (Application Programming Interface), som ger externa aktörer möjlighet att utveckla hjälpmedel. Men Peter S. Abrahams väntar sig fler inbyggda funktioner i Windows 8, som han hittills inte hunnit granska.

– Programvara från tredjepartsutvecklare kan göra det dyrt för en funktionshindrad. Programvaran kan bli dyrare än själva datorn.

Apple har kommit långt

Peter S. Abrahams gillar Apples approach och menar att de kommit långt. Han använder själv Mac och är speciellt förtjust i användandet av gester, eftersom han har en släng av musarm. Dessutom försöker missionera

om tillgänglighet på webben. Exempelvis har han deltagit i arbetet med att ta fram en pdf-standard för Universal access.

– Det är obegripligt att en del webbplatser utesluter en hel grupp av människor från information, säger han.

På frågan om han vill driva Apple framåt skrattar han och formulerar efter en kort paus ett försiktigt svar.

– Jag försöker, jag kommunicerar mina synpunkter till Apple och överst på min önskelista står en röststyrning som fungerar fullt ut. Det skulle göra att datorn skulle kunna kontrolleras enbart med rösten. Jag vet att Apple tagit till sig vissa av mina synpunkter och vi träffas ibland.

Fotnot: På webbplatsen IT Analysis finns över 400 av Peter Abrahams artiklar. Du hittar dem här: <http://mw24.se/213>.